

อนุภาคการเดินทางของผู้หญิงกับการเมืองเรื่องเพศในชาดกล้านนา*

Motifs of Women's Journey and the Sexual Politics in Lanna Jataka

¹ดลยา แก้วคำแสน และ ปฐม หงษ์สุวรรณ

¹Donlaya Kaewkhamseen and Pathom Hongsuwan

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹Faculty of Humanities and Social Science, Mahasarakham University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: tao_donlaya@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเมืองเรื่องเพศผ่านอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผ่านการวิเคราะห์จากเอกสารตัวบทชาดกล้านนา 4 เรื่องได้แก่ 1) นางผมหอม 2) วรรณพราหม 3) กำกาดำ 4) สีหนาทชาดก และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ 1) รูปแบบการเดินทางของตัวละครหญิงสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ (1) การเดินทางทางบก (2) การเดินทางทางน้ำ (3) การเดินทางทางอากาศ ซึ่งการเดินทางทางบกด้วยการเดินเท้าเท่านั้นที่ผู้หญิงสามารถพึ่งพาและต่อสู้กับอุปสรรคได้ด้วยตนเอง ส่วนการเดินทางในรูปแบบอื่นที่ต้องอาศัยพาหนะนั้นตัวละครหญิงยังต้องพึ่งพาตัวละครชาย 2) เหตุแห่งการเดินทางพบว่าผู้ชายเป็นผู้มีอิทธิพลสำคัญต่อการเดินทางของตัวละครหญิงด้วยเหตุ 5 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อติดตาม (2) เพื่อตามหา (3) ถูกขังไล่หรือถูกเนรเทศ (4) เพื่อการท่องเที่ยว (5) เพื่อกลับเข้าเมือง 3) อนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย โดยเพศชายมีอำนาจเหนือกว่าจึงพยายามตอกย้ำและกดทับความเป็นหญิง ส่วนเพศหญิงที่ตกเป็นรองจึงพยายามหาวิธีเพื่อต่อสู้ต่อรองกับอำนาจที่เหนือกว่า

คำสำคัญ: อนุภาคการเดินทาง; การเมืองเรื่องเพศ; ชาดกล้านนา

Abstract

This article aimed to analyze sexual politics through motifs of women's Journey in Lanna jataka. Qualitative research method was used. Four Lanna Jataka texts were analyzed namely; 1) Nangphomhom, 2) Wannaphram, 3) Kamkadam, 4) Seehanat Jataka. The results of the study were presented by descriptive analysis method.

*Received January 4, 2021; Revised February 11, 2021; Accepted March 10, 2021

The research results were divided into 3 points as follows: The journey of women characters can be classified into 3 styles, (1) journey by land (2) journey by sea (3) journey by air. Journey by land or traveling on foot was the only way that women characters relied on their owns, encounter and fight the obstacles by themselves. As for other types of Journey that relies on vehicles, women characters still dependent and rely on men characters. 2) The reason for their journey, it found that men were main influence on the journey of women characters for five reasons: (1) to follow, (2) to find, (3) to be expelled or deported, (4) to travel, (5) to arrive the city. 3) Motifs of women characters' journey in Lanna jataka reflected the inequality of power relationships between women and men. With men dominance, it reinforces and suppress femininity. These had made women feel inferior. Therefore, they tried to find tricks to fight against a superior power.

Keywords: Motifs of Journey; Sexual Politics; Lanna Jataka

บทนำ

อนุภาค (motif) คือองค์ประกอบเล็ก ๆ ในนิทานเรื่องหนึ่งซึ่งมีลักษณะเด่นเป็นพิเศษจนทำให้เกิดการจดจำและเล่าสืบต่อกันมา องค์ประกอบที่จัดเป็นอนุภาคมีทั้งตัวละคร วัตถุสิ่งของ และเหตุการณ์หรือพฤติกรรม (Nimmanahaeminda, 2000) การเดินทางของตัวละครถือเป็นอนุภาคที่สำคัญอนุภาคหนึ่งที่มีปรากฏให้เห็นบ่อยครั้งในชาดกล้านนาทั้งการเดินทางของตัวละครหญิงและชาย จากศึกษาเบื้องต้นพบว่า อนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนานั้นมีหลากหลายรูปแบบทั้งที่เป็นไปได้จริงและเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงจากการจินตนาการและการสร้างสรรค์ของผู้แต่ง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าลักษณะดังกล่าวนี้น่าจะสะท้อนแง่มุมหรือความคิดเชิงวัฒนธรรมของผู้ที่เป็นเจ้าของได้เป็นอย่างดี

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกวรรณกรรมชาดกล้านนาเรื่องนางผมหมอม วรรณพราหมณ์ ก่ำกาดำ และสีหนาทชาดมาเป็นตัวแทนของการศึกษาครั้งนี้ ด้วยเห็นว่าชาดกทั้งสี่เรื่องนี้มีการผูกเรื่องให้ตัวละครหญิงต้องเดินทางออกจากพื้นที่ที่ปลอดภัยที่สุดนั่นคือบ้านเมืองเกิดของตนด้วยรูปแบบการเดินทางที่แสนธรรมดา และการเดินทางที่เหนือจริงทั้งด้วยความเต็มใจและจำใจหรือไม่มีสิทธิ์เลือก ผู้วิจัยเห็นว่าการเดินทางของตัวละครหญิงดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างเพศหญิงและชาย เนื่องจากเห็นว่า ชาดกล้านนาเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่แต่งโดยพระภิกษุสงฆ์หรือปราชญ์ที่เคยบวชเรียนมาก่อน ดังนั้นจึงมีอำนาจในการสร้างกรอบคิดและแนวทางปฏิบัติให้แก่ผู้หญิงผ่านความคิด ความเชื่อ และค่านิยมทางสังคม เพื่อเป็นการกล่อมเกลาคิดและสร้างการยอมรับต่อสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงในสังคม (Ratana, 2013) เช่น การปลูกฝังอุดมการณ์ความเป็นผู้หญิงในอุดมคติทั้งความเป็นแม่ เมีย และลูกสาวที่อยู่ภายใต้ความเป็นรองได้อย่างแนบเนียนเพื่อรักษาสถานภาพและความมีเกียรติของผู้ชายไว้

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าการนำเสนอตัวละครหญิงในชาดกล้านนามีลักษณะที่ไม่หยุดนิ่งตายตัวตามรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างหญิงชาย แม้ว่าจะอยู่ภายใต้การครอบงำของอุดมการณ์พุทธศาสนา อันมีกรอบคิดชายเป็นใหญ่กำกับอยู่ก็ตาม (Hongsuwan, 2012) แต่ยังคงปรากฏร่องรอยของการต่อรอง ต่อสู้ ขัดขืนจากตัวละครหญิงที่ตกเป็นรองอย่างชัดเจน เพราะภายใต้การถูกครอบงำนี้ชาดกก็ยังเป็นพื้นที่ให้ตัวละครหญิงได้ทำทลายอำนาจของผู้ชายได้เป็นระยะ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดการเมืองเรื่องเพศมาประยุกต์ใช้เพื่อสืบค้นหาทริวิธีในการช่วงชิงพื้นที่ในการกำหนดนิยามความเป็นหญิงที่อาจซ่อนแฝงอยู่ในอนุภาคการเดินทางของผู้หญิงในชาดกล้านนา แนวคิดนี้ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดการเมืองวัฒนธรรมมาผสานกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศเพื่อจะแสดงให้เห็นการใช้อำนาจของผู้หญิงในการช่วงชิงการกำหนดหรือสร้างค่านิยมความเป็นหญิงภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันทางเพศเพื่อดำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์และอำนาจของกลุ่มตน ซึ่งการต่อสู้เชิงความหมายแบบการเมืองวัฒนธรรมนี้เป็นการเมืองที่มีพลวัตสามารถแปรเปลี่ยนได้ตลอดเวลาไม่มีใครเป็นผู้ชนะหรือผู้แพ้อย่างถาวร (Kongkirati, 2015)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาโดยใช้แนวคิดการเมืองเรื่องเพศมาเป็นกรอบคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ซึ่งจะทำให้มองเห็นทริวิธีในการต่อสู้ ต่อรอง เพื่อช่วงชิงการให้นิยามความเป็นหญิงที่อาจซ่อนแฝงอยู่ในอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิง ตลอดจนสะท้อนให้เห็นวิถีคิดที่อยู่เบื้องหลังในการนำเสนอความเป็นหญิงในชาดกล้านนาอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การเมืองเรื่องเพศผ่านอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านวิธีการวิเคราะห์จากเอกสาร (documentary research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาอนุภาค (motif) ตามแนวคิดทางคติชนวิทยา และการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการเมืองเรื่องเพศ ตลอดจนสำรวจและรวบรวมชาดกล้านนา โดยมีขั้นตอนในการคัดเลือกคือ ต้องเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ที่บันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนาและปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบันไว้แล้ว (การปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบันมีแนวทางที่แตกต่างกันแต่ไม่ทำให้ความหมายของถ้อยคำผิดเพี้ยนไปจากเดิม ดังนั้น ในการยกตัวบทเพื่อประกอบการวิเคราะห์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะยังคงรักษารูปแบบการเขียนหรือการปริวรรตตามแบบต้นฉบับที่นำมาศึกษา) และตัวบทจะต้องมีการดำเนินเรื่องแบบนิทาน มีการผูกเรื่องให้ตัวละครหญิงต้องเดินทางออกจากบ้านเมืองของตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับโจทย์วิจัยในครั้งนี้ จำนวน 4 เรื่อง คือ นางผมหอม วรรณพราหมณ์ ก่ำกาดำ และสีหนาทชาดก

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลชาดกล้านนาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อตอบโจทย์วิจัย คือ เพื่อวิเคราะห์อนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนา โดยใช้แนวคิดอนุภาคทางคติชน

วิทยา และแนวคิดการเมืองเรื่องเพศเป็นกรอบสำคัญในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศหญิงและชายจากอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิง

ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า อนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและชาย ผู้วิจัยแบ่งผลการศึกษาเป็น 3 ประเด็น คือ 1) รูปแบบการเดินทาง 2) เหตุแห่งการเดินทาง และ 3) การเมืองเรื่องเพศจากอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. รูปแบบการเดินทาง

จากการศึกษาอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงที่ปรากฏในชาดกล้านนาพบว่า การเดินทางของตัวละครหญิงมีหลายลักษณะคือมีทั้งการเดินทางเท้า การขี่ช้าง การนั่งเรือหรือแพ รวมถึงการขี่หงส์ย่นต์ จากข้อมูลผู้วิจัยจึงได้จำแนกการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาออกเป็น 3 กลุ่มคือ ดังนี้

1) การเดินทางทางบก

การเดินทางทางบกของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาพบทั้งการเดินทางเท้าและการขี่ช้าง กล่าวคือปรากฏตัวละครหญิงเดินทางเท้าในชาดกทุกเรื่องที่น่าสนใจมาศึกษา เช่น นางจันทาในเรื่องกำกาดำ นางคันธเกสี นางแพงสีและนางใช้ในเรื่องนางผมหมอม นางปิมปาในเรื่องวรรณพราหม และนางสุญญภาติโณในเรื่องสีหนาทชาดก ดังตัวอย่างการเดินทางของนางปิมปาในเรื่อง วรรณพราหม (Wannaphram, n.d.) กล่าวถึงตอนที่นางเดินทางอยู่ในป่าเพียงลำพังเหตุเนื่องจากพลัดหลงจากวรรณพราหมสามีของนาง ทำให้นางต้องระหกระเหินอยู่ในป่าด้วยความกลัวอันตรายจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ ดังความว่า

“... นางเดียวสอดเขา ตามหมู่ไพรสน หล้าที่กานลง ขอนหลวงฝั่งห้วย นางบุป่วน
หนาม ป่าคาปากกล้วย เอาสองมือตวยตีไซ้ หล้าเตื่อนางแหงน ขึ้นบนกิ่งไม้ มีตำสอดตันไป
มา นางเดียวเขาไซ้ ป่าไม่อุกหนา บมีมกกา ตางตีเลียบเกลี้ยง เตื่อปะเสื่อสาเง ใจนางสัน
เสี้ยง ขนหัวคิงคำเอือกลุก ...”

ส่วนการขี่ช้างพบจากการเดินทางของนางจันทาในเรื่องกำกาดำ และนางคันธเกสีในเรื่องนางผมหมอม ดังเช่นตัวอย่างการเดินทางกลับเข้าเมืองของนางจันทาพร้อมกับกำกาดำผู้เป็นลูกในเรื่องกำกาดำ (Dornnoi, 1986) หลังจากที่ทั้งสองถูกเนรเทศออกจากเมืองเพราะนางถูกใส่ร้ายว่ามีชู้กับคนเลี้ยงม้า ระหว่างเดินทางนางและกำกาดำก็ต้องพรางจากกันเพราะแพแตก ต่อมากำกาดำได้สมรสกับธิดาเจ้าเมืองบุรีรัตนฐานสีพาราและได้สืบบ้านครองเมืองต่อ เมื่อพบกับนางจันทาผู้เป็นแม่จึงรับมาอยู่ด้วย และด้วยความคิดถึงพ่อจึงได้ชวนนางจันทาเดินทางกลับยังเมืองเกิดของตนอย่างสมเกียรติด้วยกองทัพน้าและช้าง ดังความว่า

“... พระหน่อเจ้าโพธิ์ สระเด็จนั่งนิจ ขึ้นขึ้นบนหลัง อาสามัง คละเข้มกล้า ส่วนพระ
มารดา จันทาเลิสน้ำ สระเด็จลีลันนั่งนิต ขึ้นขี่กุญชอร์ งามอนเดชฤทธิ์...”

จากข้างต้นสังเกตได้ว่าการเดินเท้าเป็นการเดินทางที่พบได้โดยทั่วไปของตัวละครหญิงทั้งเดินทางคนเดียวหรือมีผู้ร่วมเดินทางก็ได้ สังเกตได้ว่าหากตัวละครหญิงเดินเท้าเพียงลำพังมักพบในกรณีที่อยู่ในภาวะวิกฤตของชีวิต เช่น ถูกขบไล่หรือถูกเนรเทศ พลัดหลงอยู่ในป่าทำให้ต้องพบกับความลำบากซึ่งเสมือนเป็นแบบทดสอบเพื่อพิสูจน์ความอดทนหรือบุญบารมี ตอนท้ายเรื่องก็สามารถฟันฝ่าอุปสรรคทั้งปวงได้สำเร็จ ส่วนการเดินทางด้วยการขี่ช้างนั้นมักปรากฏหลังจากที่ตัวละครหญิงผ่านการพิสูจน์ด้วยแบบทดสอบอันเลวร้ายแล้วเสมือนเป็นรางวัลที่พึงได้รับอย่างสมเกียรติจากตัวละครฝ่ายชายทั้งสามีและลูก อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า ตัวละครหญิงจะได้ขี่ช้างพร้อมกับตัวละครชาย ช้างในที่นี่ถือเป็นสัญลักษณ์แห่งเกียรติ ศักดิ์ศรี หรือความยิ่งใหญ่จึงกล่าวได้ว่า เกียรติและศักดิ์ศรีของผู้หญิงมักขึ้นอยู่กับ การหยิบบินจากผู้ชาย ซึ่งถือเป็นการแสดงนัยยะเชิงอำนาจอย่างหนึ่งของตัวละครฝ่ายชาย

2) การเดินทางทางน้ำ

การเดินทางทางน้ำด้วยการนั่งเรือหรือแพของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาคีปรากฏในเรื่องกำกาดำ และเรื่องนางผมหมอม ดังตัวอย่างเรื่องกำกาดำ (Dornnoi, 1986) กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่นางจันทาถูกขบไล่ให้ออกจากเมืองเพราะพญาพรหมหัตต์เชื่อตามคำของนางเมียน้อยที่ใส่ร้ายว่านางมีชู้กับคนเลี้ยงม้า นางจันทาและลูกน้อยจึงถูกมัดใส่แพแล้วปล่อยลอยไปตามกระแสน้ำ ดังความว่า

“... อัจฉนา มิ่งไฟเตี้ยวัน ไผ่สุ่ห้องนที ... จับมัดไฟไหล่น้ำ กับทั้งลูกมิ่ง หื้อหมดเสียง
ซ้ำ ตามบาทเจ้าบัญชา ... คุณสองกระสัตร สององค์เจ้าฟ้า ไผ่สุ่ห้องนที เอาสองหน่อเชื้อ
เข้าใส่แพหนี ส่วนนางเทวี เวณร้องไห้ ตีอกทน เวณเหนือไต้ กลางนทีแม่น้ำ ...”

ส่วนนางคันธเกสี ในเรื่องนางผมหมอม (Wattanasat, 1989) พบการนั่งเรือในตอนนี้นางพร้อมกับท้าวบังเกิดและลูกน้อยทั้งสองเดินทางกลับเข้าเมืองโดยนั่งเรือที่กลายมาจากงาด้านขวาของพญาช้างผู้เป็นพ่อที่มอบให้แก่นาง ดังความว่า

“... รชขุ คเหตวา ขาเจ้าทั้ง 2 คีเอาเชือกมามัดงาข้างแล้วคัลงไฟสุ่น้ำหั้นแล ปตวา
คัณว่าไพรอดแม่น้ำดังอัน เต ทนตา อันว่างานข้างแหลมหนึ่งนั้น นาวา อุปนโน คีเกิดเปนเรือ
คำแหลมหนึ่ง มีพวงคำแล ไม่พายคำคีมี่พร้อมช้วน ...”

การเดินทางด้วยการนั่งเรือหรือแพของตัวละครหญิงข้างต้น สังเกตได้ว่าตัวละครหญิงไม่มีอำนาจในการกำหนดหรือเลือกเดินทางได้ ดังกรณีของนางจันทาที่ถูกจับมัดให้อยู่ในแพทำให้ขาดอิสระในการควบคุมการเดินทางแต่กลับถูกควบคุมจากฝ่ายชายที่เป็นเพียงเหล่าเสนาอำมาตย์ทั้ง ๆ ที่นางเป็นถึงเทวีของพญาเจ้าเมือง ส่วนกรณีของนางคันธเกสีแม้จะนั่งเรือไปกับสามีและลูกน้อยแต่จุดหมายก็คือเมืองของท้าวบังเกิดผู้เป็นสามี แม้ว่าในกรณีนี้นางจะมีสิทธิ์เลือกที่จะเดินทางแต่ก็ยังไม่ใช้สิทธิ์ขาดในการกำหนดจุดหมายปลายทาง จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงไม่มีอำนาจหรือสิทธิ์ขาดในตัวเองแต่ยังต้องอยู่ภายใต้การดูแลปกครองของผู้ชาย

อนึ่ง ในมุมมองพุทธศาสนา เรือถือเป็นสัญลักษณ์ที่จะนำพาไปสู่นิพพานหรือความหลุดพ้นที่ต้องฟันฝ่าคลื่นลมพายุล้นเปรียบเสมือนอุปสรรคหรือกิเลสที่มาครอบงำจิตใจ ดังนั้นผู้โดยสารในเรื่องจึงต้องมีความแข็งแกร่งอดทนอดกลั้นต่อกิเลสทั้งปวง ครองตนอย่างมีสติเพื่อจะได้ก้าวผ่านอุปสรรคและไปถึงปลายทางได้สำเร็จ ทว่าตัวละครหญิงที่ยกมาทั้งสองตัวอย่างนี้ยังติดกับดักแห่งกิเลสนั้นคือความรัก โลภ โกรธ หลง จึงไม่สามารถไปสู่ปลายทางได้สำเร็จ โดยนางจันทานันถูกจับมัดล่อยแพนางจึงติดอยู่กับห้วงอารมณ์ที่หลากหลายทั้งรัก โกรธ น้อยใจสามิที่ไม่เชื่อมั่นในตัวนางแต่กลับเชื่อคำที่นางเมียน้อยใส่ร้ายตน ส่วนนางคันธเกสีก้อยอยู่ในห้วงอารมณ์รักเอ็นดูทนต่อการร่ำไห้ของลูกน้อยไม่ได้ที่ปรารถนาดอกบัวสีแดงที่ล่อยอยู่ข้างเรือซึ่งแท้จริงแล้วเป็นร่างแปลงของนางผีพรายที่ต้องการจะดึงนางคันธเกสีกินน้ำแล้วตนก็แปลงเป็นนางคันธเกสีกแทน จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าตัวละครหญิงทั้งสองที่ยกมานั้นยังไม่สามารถกำจัดกิเลสในฐานะเมียและแม่ได้เป็นการตอกย้ำให้ผู้หญิงติดกับดักของความเป็นแม่และเมียจึงยากนักที่จะหลุดพ้นและเข้าสู่นิพพานได้

3) การเดินทางทางอากาศ

การเดินทางทางอากาศของตัวละครหญิงในชาดกล้านนามีปรากฏในเรื่อง วรรณพราหม (Wannaphram, n.d.) ในตอนที่นางปิมปาหนีตามวรรณพราหมผู้เป็นสามี โดยขึ้นขี้นยนต์ที่วรรณพราหมประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นพาหนะในการหาเงินเดินทางอากาศ ดังความว่า

“... เจ้าวรรณพราหม จูงแขนหล่อหล้า ขึ้นขึ้นขี้นยนต์ ... สะหยองผ่านผ้ายบิน
ชาน เจ้าบุบขุนฟ้า หมอกผ้าเหมยसान จักหงส์บินชาน ผดไปใจๆ กันสุริยา ตกลงต่ำได้ จัก
หงส์ลงไปแล้ว ...”

จากข้างต้นจะเห็นว่า การเดินทางทางอากาศนั้นต้องอาศัยพาหนะที่ตัวละครชายคือวรรณพราหมเป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นด้วยแรงปรารถนาที่ต้องการพบกับนางปิมปาที่อาศัยอยู่บนปราสาทเสาเดียว และยังใช้เป็นพาหนะที่พานางปิมปาหลบหนีไปด้วยกัน สังเกตได้ว่าการเดินทางในครั้งนี้ตัวละครชายมีบทบาทเป็นผู้กำกับและควบคุมการเดินทางตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงจุดหมายปลายทาง ส่วนตัวละครฝ่ายหญิงมีบทบาทเป็นเพียงผู้ติดตามเท่านั้น ลักษณะดังกล่าวนี้จะเป็นการเชิดชูความเก่งกล้าสามารถของตัวละครชายและเน้นย้ำการยอมรับในความเป็นรองของตัวละครหญิง

จากรูปแบบการเดินทางของตัวละครในชาดกล้านนาข้างต้นนั้น พบว่า การเดินทางทางบกด้วยการเดินเท้าเท่านั้นที่ผู้หญิงพอจะพึ่งพาและต่อสู้กับอุปสรรคด้วยตนเองได้ ส่วนการเดินทางในรูปแบบอื่นที่ต้องอาศัยพาหนะไม่ว่าจะเป็นช้าง เรือ แพ หรือหงส์ยนต์นั้นตัวละครหญิงยังต้องพึ่งพาตัวละครชาย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Chongsathitman (1992) ที่ว่าสถานะของผู้หญิงในพุทธศาสนาถูกกำหนดให้พึ่งพายึดติดกับผู้ชายไม่ว่าจะเป็นลูกหรือสามี

2. เหตุแห่งการเดินทางของตัวละครหญิง

จากการศึกษาชาดกล้านนาพบเหตุแห่งการเดินทางของตัวละครหญิงอยู่หลายประการ ซึ่งมักมีความเกี่ยวพันกับตัวละครชายเป็นส่วนใหญ่ สามารถจำแนกออกเป็น 5 ประการ ดังนี้

1) การเดินทางเพื่อติดตาม

การเดินทางเพื่อติดตามของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาพบผู้หญิงในฐานะเมียติดตามสามี ในเรื่องนางผมหมอม (Wattananarat, 1989) จากเหตุการณ์ที่นางคันธเกสรีได้ร้องขอติดตามท้าวบังเกิดผู้เป็นสามีที่จะเดินทางกลับเมืองของตน และตัดพ้อว่าหากต้องทิ้งนางให้เป็นม่ายนั้นนางขอตายเสียดีกว่า ดังความว่า

“... ภาณเต ปิยสามิก ข้าแก่เจ้าคุณตนเปนผัวรักแห่งข้า อหิ อันว่าผู้ข้า ก็ ปหาย ดังฤ
แลจักละข้าเสียได้ยังพระหอรทัยผัวขวัญ วสนติ อันจักอยู่ เหวอว์ เชิงเปนแม่ร้างที่อยู่อ่างฉัน
ไदनันชา ... แหนมว่าจักผูกคอตด้วยเชือกห้อยตายไฟ เสโย โย แควนประเสฎฐกว่าอันมีชีวิตแลได้
พลัดพรากเจ้าผู้เป็นผัวนี้แล ... ตุมเห อันว่าเจ้าคุณ ก็ ปหาย แลจักละผู้ข้าเสียดังฤอันชา ...”

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่านางคันธเกสรีได้ตัดพ้อต่อท้าวบังเกิดว่าจะทิ้งให้ตนเป็นม่ายอยู่ในป่ากับพ่อที่เป็นพญาช้างได้อย่างไร ถ้าเป็นเช่นนั้นนางขอตายเสียดีกว่าเพราะน่าจะประเสริฐกว่าการมีชีวิตที่ต้องพลัดพรากจากสามี การตัดพ้อของนางเช่นนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าชีวิตนี้นางไม่อาจแยกขาดจากสามีได้ซึ่งจะทำให้นางรู้สึกไม่มั่นคงและไม่ปลอดภัยในชีวิต ซึ่งถือเป็นการผลิตซ้ำความอ่อนแอของผู้หญิงที่ไม่อาจยืนหยัดได้ด้วยตนเองแต่ยังคงต้องอาศัยพึ่งพาผู้ชายที่เห็นว่าเป็นเพศที่แข็งแรงและแข็งแกร่งกว่าเสมอ

นอกจากนี้ ยังปรากฏตัวละครนางปิมปาในเรื่องวรรณพราหม (Wannaphram, n.d.) ที่ร้องขอติดตามสามีคือวรรณพราหมที่ต้องโทษประหารเพราะแอบลักลอบอยู่กินกับนางจนนางตั้งครรภ์แต่วรรณพราหมก็หนีรอดมาได้ ระหว่างที่มาร่ำลานั้นนางจึงขอติดตามไปด้วยทุกแห่งหน แต่หากละทิ้งนางไปนางก็ขอตายเสียดีกว่าซึ่งมีลักษณะที่ไม่ต่างไปจากการกระทำของนางคันธเกสรีในเรื่องนางผมหมอมดังตัวอย่างข้างต้น ดังความว่า

“... ว่าเจ้าที่รัก ยอดสามีกา ขอปีจุงปา ข้าไปจิมเจ้า อย่าละข้าหมอม คนเดียวหม่น
เส้า ... แหนมตายกว่าอันแควนติ ตัวข้าอนันนี้ แหนมตายเปนผี บรักอินทรี ตัวน้องสักหน่อย
เจ้าผัวอยู่ไหน หัวใจข้าห้อย ขอตามตวยรอยอย่าปิด ...”

จากตัวอย่างข้างต้นสังเกตได้ว่า ผู้หญิงที่อยู่ในฐานะภรรยา มักแสดงออกถึงความอ่อนแอ อ่อนไหวทางอารมณ์และยึดติดอยู่กับสามี ขณะที่ผู้ชายในฐานะสามีนั้นกลับแสดงให้เห็นถึงความเด็ดเดี่ยวไม่ยึดติดกับหัวอารมณ์รักพร้อมที่จะพรากจากได้อย่างง่ายดาย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นการพยายามกำกับให้ผู้หญิงอ่อนแอและอ่อนไหวทางอารมณ์เพื่อจะได้อยู่ภายใต้การปกป้องดูแลของผู้ชายซึ่งถือว่าเป็นเพศที่มีความแข็งแกร่งกว่า หรือหากมองจากมุมค่านิยมผัวเดียวหลายเมียอันเป็นวาทกรรมหลักของสังคมปิตาธิปไตยนั้น ก็ไม่แปลกที่ตัวละครชายในชาดกล้านนามักมีภรรยาได้หลายคนตามค่านิยมของสังคมสมัยนั้นเพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นชายแบบปิตาธิปไตย (Piayura, 2018) แต่ผู้หญิงกลับมีสามีได้เพียงคนเดียวเท่านั้น หากมีมากกว่าหนึ่งคนหรือหากถูกทิ้งให้เป็นม่ายก็จะถูกมองและตีตราว่าเป็นผู้หญิงที่ไม่ดี จึงอาจกล่าวได้ว่านางคันธเกสรีในเรื่องนางผมหมอมและนางปิมปาในเรื่องวรรณพราหมถูกกำกับให้อยู่ในกรอบแห่งความเป็นหญิงดีงามหรือเมียที่มีรักเดียวตามความคาดหวังของสังคม

2) การเดินทางเพื่อตามหา

การเดินทางเพื่อตามหาของตัวละครหญิงในชาดกล้านน่านับพบทั้งผู้หญิงในฐานะลูกที่ตามหาพ่อดังปรากฏในเรื่องนางผมหมอม (Wattananarat, 1989) จากเหตุการณ์ที่นางคันธเกสหรือนางผมหมอมกับนางแพงสีลูกเพื่อน ๆ ล้อว่าเป็นลูกของสัตว์ดิรัจฉานทั้งสองจึงได้ขออนุญาตนางสีดาผู้เป็นแม่เพื่อออกตามหาพ่อที่เป็นช้างซึ่งอาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ ดังความว่า

“... อมม ตาต ข้าแก่แม่เปนเจ้าเหย มย อันว่าเผื่อข้าทั้ง 2 อันเปนลูกนี้ อาปุจฉาม คี จักขออาลาแม่เพื่อจักไฟแฉ้วแสวงหา ปิตร์ ยังพระยาช้างตนเปนพ่ออันอยู่ในป่าไม้หิมพานต์ พ้นก่อนแล ... ขอแม่เปนเจ้าอนุญาตแก่เผื่อข้าทั้ง 2 ขออย่าเปนบาปกรรมแก่เผื่อข้าทั้ง 2 แต่ เทอะ ...”

นอกจากนี้ ในเรื่องวรรณพราหม (Wannaphram, n.d.) ก็พบตัวละครหญิงคือนางปิมปาที่ออกตามหาสามีที่พลัดพรากจากกันในป่า โดยที่นางทิ้งให้ลูกน้อยนอนอยู่ในเปลได้ร่มไม้เพียงลำพัง จากนั้นนางก็พลัดพรากจากลูกน้อยไปอีกคน ดังความว่า

“... นางกีดสอดดล หาวัวที่ไหว มากุจักไป ทิศสะหนใต้ จักตามตวยไปฝั่งน้ำ เอาผ้า สะใบ ผืนนางชะวั้น มัดแปงอุ้ยห้อยแขวนบน แขนวนต้นไม้เน็ง กิ่งเจื่อนใบถม เอาลูกบุตรองค์ นางแขวนฝากห้อย แล้วสั่งบุตรดำ กุมารอ่อนหน้อย ก่อยอยู่หนีในอูลูกรัก ... แล้วตวยหาหัว เหนือหัวที่ไหว นางตามตวยไปฝั่งน้ำ เมาะเซาสอดหา ไปมาไควซ้ำ ...”

จากข้อความข้างต้น สังเกตได้ว่านางปิมปารีบออกตามหาวรรณพราหมผู้เป็นสามีถึงกับยอมทิ้งลูกน้อยให้อยู่เพียงลำพังแม้จะรู้ว่าในป่าแห่งนี้มีอันตรายรอบด้านก็ตาม ที่สุดแล้วนางก็ต้องพรากจากลูกน้อยไปอีกคน เนื่องจากพญาโพธิสารได้รับเอาไปเป็นลูกเพื่อจะได้สืบบ้านแทนเมืองต่อไป หากมองแบบผิวเผินแล้วจะเห็นว่านางมีความเป็นห่วงสามีเป็นที่สุดจึงต้องรีบออกตามหาเพราะกลัวว่าจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นกับสามีของตน แต่หากมองในอีกมุมอาจเห็นว่านางกำลังจะขาดที่พึ่งซึ่งจะทำให้นางขาดความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิต เพราะลูกน้อยก็ไม่สามารถปกป้องนางจากภัยอันตรายใดได้ ลักษณะดังกล่าวน่าจะเป็นการผลิตซ้ำความอ่อนแอของผู้หญิงที่ต้องพึ่งพาผู้ชายอยู่เสมอ

อนึ่ง ในเรื่องสีหนาทชาดก (Bai Lan Research Project in the North, Lanna Research Department, 1986) ก็พบตัวละครหญิงคือนางสุญญาคิโณที่เดินทางตามหาช้างที่มามีลายนาข้าวของนางจนเสียหายเพื่อต้องการให้ช้างนั้นฆ่านางเสียแต่นางก็ไม่สามารถตามทันได้ เมื่อเหนื่อยล้ากับการเดินทางนางจึงได้ดื่มน้ำในรอยเท้าช้างตัวนั้นจึงเป็นเหตุให้นางตั้งครรภ์ ดังความว่า

“... นางสุญญาคิโณก็ผ่อตุนาแห่งตนตั้งอันก็หันช้างกินข้าวเสียเสียง ข้าวเพือนก็ยัง ปกินเป็นฉนั้นข้าหนอเป็นดังฤกษ์กลางจักตายชะแล ยอนว่าหาข้าวกินบได้นี้แล กุจักไปทวย รอยตีนช้างตัวนี้ไปหื้อทันแล้วหื้อช้างฆ่ากูเสียหล้างแล้วเทอะ ว่าอันมันก็ทวยรอยตีนช้างไปก็ ปทันเป็นอันไกลนั้ก มันก็หนีคินมา มันก็ยอนอยากน้ำมากนั้ก มับกอบกินน้ำอันยังรอยตีนช้าง

ที่ย่าน้ำออกบ่อหันแล ... โปริสัตว์เจ้าจุติจากชั้นฟ้าดาวติงสาลงมาเอาปฏิสนธิในท้องแห่ง
นางสุณณภาคิโณหันแล ...”

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า นางสุณณภาคิโณตั้งครรรค์หลังจากดื่มน้ำในรอยเท้าช้างจึงอนุมานได้ว่า
ช้างที่นางตามหานั้นน่าจะเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของผู้ชายที่นางปรารถนาแต่กลับไม่เป็นที่พึงใจของผู้ใหญ่จึง
ต้องลักลอบคบหาและได้เสียจนตั้งครรรค์ในที่สุด สอดคล้องกับคำกล่าวของ Wannakit (2012) ที่ว่า การ
ตั้งครรรค์ด้วยการดื่มน้ำหรือน้ำปัสสาวะเป็นการสื่อสารเรื่องการร่วมประเวณีของชายกับหญิงที่ไม่ออกหน้าออก
ตา อาจเนื่องมาจากความแตกต่างของฐานะทางสังคมหรือความแตกต่างทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ ต่อมาเมื่อให้
กำเนิดบุตร บุตรจึงไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคม การเดินทางตามหาบิดาจึงเป็นการพิสูจน์สถานภาพอย่างหนึ่ง
ของตัวละคร

3) การเดินทางเพราะถูกขับไล่ ลูกเนรเทศ

ตัวละครหญิงที่เดินทางเพราะถูกขับไล่นั้นปรากฏในเรื่องสีหนาทชาดก (Bai Lan Research Project
in the North, Lanna Research Department, 1986) คือ นางสุณณภาคิโณ เนื่องจากนางตั้งครรรค์แต่ไม่
สามารถบอกนายบ้านผู้ที่ได้รับสิทธิ์ในการดูแลนางหลังจากที่พ่อแม่เสียได้ว่า นางนั้นมีสัมพันธ์กับชายคนใด
นายบ้านไม่พอใจเพราะคิดว่านางไม่ยอมบอกความจริงกับตนจึงได้ขับไล่นางให้ออกจากบ้านไป ดังความว่า

“... ส่วนว่าพ่อนายบ้านผู้นั้นอันเคียดแค้นนางแล้วก็ร้องดำว้างไปผู้ร้าย ส่วนหญิงผู้ใด
บ่ได้ถูกผู้ชายสักเทื่อพ่ายว่าจักได้ลูกแต่ที่ใดนั้นชา มิงลายกู มิงพลางกู ดาหนีเสียกูในวันนี้ บ่
อันก็วันพรุกวันรือเทอะว่าอัน ...”

นอกจากนี้ ยังพบตัวละครนางจันทาในเรื่อง กำกาดำ (Dornnoi, 1986) ที่ถูกขับไล่ออกจากเมือง
เพราะถูกใส่ร้ายว่ามีชู้กับคนเลี้ยงม้า ทำให้พญาพรหมทัตผู้เป็นสามีเนรเทศนางออกจากเมือง นางจึงรีบ
ตระเตรียมข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นแล้วออกจากเมืองด้วยน้ำตา คร่ำครวญถึงความทุกข์ยากที่กำลังจะเกิด
ขึ้นกับตน ดังความว่า

“... เทวีจันทา โสกาโสไกไหม้ อกทรวงในตีบคัด ไร้แรงจัดการ ตามท่านบังคับ น้ำ
เนตต์หน้าเพ่ง เคียมครวใส่พร้อม เครื่องหย่องสีปิง เข้าของเงินคำ เอาตามแต่ได้ ออกจาก
เวียงไผ่ บุรีร้องไห้ ตัวเองเดียวซ้อยล้อย ...”

ในกรณีของนางจันทาข้างต้นก็ถูกพญาพรหมทัตใช้อำนาจเบ็ดเสร็จของความเป็นสามีและผู้ครอง
เมืองเนรเทศนางออกจากเมืองอย่างไม่เป็นธรรมเพียงเพราะเชื่อในคำใส่ร้ายของนางเมียน้อย อาจเป็นเพราะ
เห็นว่าการที่ผู้หญิงหรือเมียลักลอบมีชู้นั้นเป็นเรื่องที่หยาบเกียรติศักดิ์ศรีแห่งความเป็นชาย ยิ่งชู้เป็นเพียงคน
เลี้ยงม้าแต่ตนเป็นถึงเจ้าเมืองนั้นยิ่งเพิ่มระดับความรุนแรงทางความรู้สึกจึงไม่ทันยั้งคิดพิจารณาสืบหาความ
จริงให้ปรากฏ ลักษณะดังกล่าวเป็นการสื่อให้เห็นว่าผู้หญิงอยู่ในฐานะที่ด้อยหรือเป็นรองผู้ชายจึงไม่มีสิทธิ์มี
เสียงในการโต้แย้งหรือชี้แจงข้อเท็จจริงใด ๆ จึงมักอยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำอย่างไม่มีความเป็นธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า การเดินทางของตัวละครหญิงอันมีเหตุจากถูกขบไล่หรือถูกเนรเทศออกจากบ้านเมืองนั้น เกิดจากฐานคิดความเป็นรองของผู้หญิงที่ไม่มีสิทธิ์มีเสียงแม้เพียงจะชี้แจงแต่อย่างใด ดังนั้นจึงต้องยอมจำนนต่อการถูกใส่ร้ายและคำตัดสินโดยไม่อาจโต้แย้งหรือคัดค้านได้ ลักษณะดังกล่าวนี้เป็น การผลิตซ้ำความเป็นรองหรือความด้อยค่าให้แก่ผู้หญิงซึ่งเป็นการพยายามกดทับความเป็นหญิงแต่กลับเชิดชู ความยิ่งใหญ่ของผู้ชายนั่นเอง

4) การเดินทางเพื่อท่องเที่ยว

การเดินทางเพื่อท่องเที่ยวของผู้หญิงปรากฏอยู่ในเรื่อง นางผมหอม (Wattanasat, 1989) ในตอนที่นางสิตาเริ่มเข้าสู่วัยสาวเกิดความเบื่อหน่ายจึงอยากออกไปเที่ยวเล่นในป่า พญาผู้เป็นพ่อจึงสั่งให้บ่าวไพร่ติดตามนางไปด้วย นางเพลิดเพลินกับการชมดอกไม้จนทำให้นางหลงอยู่ในป่าเพียงลำพัง เมื่อกระหายนางจึงดื่มด่ำในรอยเท้าช้าง จากนั้นเทวดาก็ช่วยนำทางให้นางกลับเมืองได้อย่างปลอดภัย ไม่นานนักนางก็ตั้งครคร์จากการดื่มด่ำในรอยเท้าช้าง ดังความว่า

“... นางผู้นั้น เอกิกา ยังเปนผู้ 1 คนเดียว อาสมิกา ยังมีผัวเพื่อ มักว่าเปนสาวผั่ง
ขึ้นไหญ่แล อถ ในกาลนั้น สา อันว่านางสิตาผู้นั้น คนตุกามา อันมีใจมักใคร่ไพเราะแล้ว
พรหารณญะ ในป่า โสกอุปสมนาย เพื่อหื้อหายร้างบเสียยังคำโสกลเส้าหมองใจแห่งตนแล ...
สีเส ในหัวมีกลิ่นคันธอันหอมตลบใจด้วย คันธชาติ หังหลายหากบรู๋ม้วยเหยหายแล้ว ... อัน
ว่านางสิตาราชกุมารีผู้นั้น เอกิกา อันเปนผู้นึงคนเดียว หากไพศ์หลงด่านป่าพลัดหลุมรู้พล
เสีย บรู๋ที่ทางใดจักไพ ...”

จากข้างต้น อาจอนุมานได้ว่าการที่นางสิตาอยากท่องเที่ยวในวัยที่สมควรมีคู่ครองนั้น น่าจะเป็นการ สื่อถึงความต้องการมีอิสระในการเลือกคู่ครองด้วยตนเองซึ่งอาจเป็นผู้ที่ไม่ถูกคาดหวังหรือไม่เป็นที่ยอมรับของ พ่อแม่หรือสังคม นางจึงต้องออกจากพื้นที่ที่ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของพ่อเพื่อที่นางจะได้มีอิสระ นาง เพลิดเพลินกับการชมดอกไม้จนหลงอยู่ในป่า ดอกไม้ที่น่าจะเป็นสัญลักษณ์แห่งตัณหาราคะ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า นางลุ่มหลงมัวเมาในรสแห่งราคะจนลืมคืนวันกระทั่งตั้งครคร์ นางจึงได้เดินทางกลับเข้าเมือง อาจสังเกตได้ว่า เมื่อผู้หญิงมีสถานะของความเป็นแม่เพิ่มมาก็ต้องกลับเข้าพื้นที่แห่งความเป็นรองเพื่อทำหน้าที่ที่สำคัญของ ผู้หญิงอันถูกกำหนดด้วยอำนาจปิตาธิปไตยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

5) การเดินทางเพื่อกลับเข้าเมือง

การเดินทางเพื่อกลับเข้าเมืองของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาปรากฏในเรื่องนางผมหอม (Wattanasat, 1989) โดยหลังจากที่นางผมหอมแปลงเป็นนางคันธเกสติดตามท้าวบังเกิดกลับเมืองแล้วนั้น นางคันธเกสตัวจริงก็ต้องใช้ชีวิตอยู่ในป่าเพียงลำพังมีเพื่อนเป็นสัตว์ป่าน้อยใหญ่ทั้งหลาย กระทั่งลูกน้อยทั้งสอง ออกตามหาจนพบแล้วกลับไปเล่าความจริงให้ท้าวบังเกิดฟังจึงรีบออกตามหานาง เมื่อพบกันนางได้ประสด ประชันตัดพ้อต่อสามีต่างๆ นานาด้วยความน้อยใจ แต่สุดท้ายนางก็ต้องยอมให้อภัยแต่มีเงื่อนไขว่าท้าวบังเกิด ต้องฆ่านางผมหอมให้ตายก่อนนางจึงจะยอมกลับเข้าเมืองด้วย ท้าวบังเกิดรับปากและรีบสั่งการให้ตกแต่งช้าง ชื่อบุญชูให้สมเกียรติเพื่อไปรับนางกลับเมือง ดังความว่า

“... ตาต ดุราท้าวทั้งหลาย สูงห้างช้างตัวบุญชูตัวประเสริฐมารับเอานางราชเทวีแห่ง
พระองค์เราเมื่อสู่เมืองบัดนี้รับท้าวว่าอันแล้ว ... ดุราตนเป็นเจ้าแล้วค้ำห้างช้างตัวบุญชูนั้น
มาแล้ว ค้ำหื่อนางคันธเกสรีราชเทวีขึ้นขี่เหนือหลังช้างกับด้วยลูกรักทั้ง 2 หันแล มหาสโตโต
ส่วนว่ามหาสัดต์เจ้า อภิรยหิ ค้ำขึ้นขี่ เขยยหตุถ์ สู่หลังช้างตัวซื่อมหาไชยตัวประเสริฐ ...”

นอกจากนี้ ในเรื่องกำกาดำ (Dornnoi, 1986) ยังปรากฏการเดินทางเพื่อกลับเข้าเมืองของนางจันทา
หลังจากที่นางถูกเนรเทศออกจากเมืองเพราะถูกใส่ร้ายว่านางมีชู้กับคนเลี้ยงม้า การกลับเมืองของนางในครั้งนี้
ยังเต็มไปด้วยความโกรธปนน้อยใจพญาพรหมทัตผู้เป็นสามีที่ไม่เคยเชื่อในความบริสุทธิ์ของนาง พญาพรหมทัต
ขอให้นางอภัยให้ตนแต่นางยังปฏิเสธ พญาพรหมทัตจึงขอให้กำกาดำช่วยและในที่สุดนางก็ต้องยอมจำนนกับ
คำร้องขอของกำกาดำผู้เป็นลูก ดังความว่า

“... อถ เมื่อนั้น โปธิสัถา รับขันบิดา ไผสากราบเฝ้า ว่าองค์ราชา บิดาพ่อเจ้า มี
มนเฝ้าต่ำค้อย ที่ได้หลงหล้า ฟังคำเมียน้อย ขอพระแม่ได้ราชา จึงขอลูกนี้ เข้ามาทูลสา ขอ
พระมาดา รับนิมนต์เจ้า ... อถ เมื่อนั้น หน่อนงสมสรี จันทาเทวี บ่จาตอบถ้อย เลียรับ
นิมนต์ องค์ค่ายอดส้อย ค้ำใจดีมาเท่าช้าง รับเร่งเสนา โยธาละล้าง จัดการแต่งห้างเรียวไว
พวกลพลธมมา สนั่นห้วนไหว เข้าสู่เวียงไชย พรหมมามิ่งห้อง ...”

จากตัวอย่างข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าการเดินทางเพื่อกลับเมืองของนางทั้งสองเสมือนเป็นรางวัลหรือ
ของขวัญที่นางทั้งสองได้รับหลังจากผ่านบททดสอบอันแสนสาหัสที่ต้องเผชิญหน้ากับความกลัว ความไม่มั่นคง
ของชีวิตเพียงลำพังซึ่งถือเป็นบทพิสูจน์ความอดทน ความดีงามและบุญบารมีของนาง นอกจากนี้สังเกตได้ว่า
ลูกเป็นผู้ที่มีอิทธิพลหลักต่อการตัดสินใจในการกลับเข้าเมืองของนางทั้งสอง จึงกล่าวได้ว่า ผู้หญิงไม่สามารถ
หลุดจากบทบาทแม่และเมียได้หากยังอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคมปิตาธิปไตยแม้ว่าจะพยายามหลีกเลี่ยง
เพียงใดก็ตาม

3. การเมืองเรื่องเพศจากอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิง

การเมืองเรื่องเพศเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างตัว
ละครหญิงและตัวละครชาย อันส่งผลให้เกิดการต่อรอง ต่อสู้เพื่อช่วงชิงนิยามความเป็นหญิงในมิติที่
หลากหลายที่มากกว่าการให้ความสำคัญกับผู้หญิงในฐานะแม่และเมียในอุดมคติเท่านั้น

การนำเสนออนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาข้างต้นเป็นการประกอบสร้างผ่าน
มุมมองของผู้แต่งเพศชายทั้งพระภิกษุสงฆ์หรือปราชญ์ที่เคยบวชเรียนมาก่อน เนื่องจากถือว่าเป็นกลุ่มที่มีทั้ง
ความรู้ อำนาจในการคัดสรรและประกอบสร้างองค์ความรู้ต่าง ๆ ในสังคมเพื่อถ่ายทอดและสืบทอดต่อกันมา
รุ่นสู่รุ่น รวมทั้งประกอบสร้างลักษณะความเป็นหญิงในอุดมคติที่อาจแสดงถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่า
เทียมกันระหว่างเพศหญิงชายในสังคมได้

จากการศึกษาอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงข้างต้นสังเกตได้ว่า มีการประกอบสร้างให้ตัว
ละครชายเป็นผู้มีอำนาจและมีอิทธิพลต่อผู้หญิงเพราะการเดินทางทุกครั้งของตัวละครหญิงขึ้นอยู่กับตัวละคร

ชายทั้งสิ้น ทั้งจากรูปแบบการเดินทางที่ต้องอาศัยพาหนะ เช่น หงส์ยนต์ที่ตัวละครชายเป็นผู้สร้างขึ้นและเป็นผู้บังคับทิศทาง นอกจากนั้นผู้ชายยังเป็นเหตุหรือปัจจัยหลักในการเดินทางของตัวละครหญิง เช่น การหนีออกจากเมืองเพื่อติดตามสามีหลังจากลักลอบอยู่ด้วยกัน การออกตามหาทั้งพ่อและสามีทั้งที่รู้ว่าตนอาจเจอกับอันตรายต่าง ๆ หรือการถูกขับไล่ ถูกเนรเทศออกจากเมืองด้วยความเข้าใจผิดและการกลับเข้าเมืองอย่างสมศักดิ์ศรี เป็นต้น จากตัวอย่างจะเห็นว่า ตัวละครชายมีการใช้ทั้งอำนาจที่รุนแรงด้วยการใช้กำลังบังคับและใช้อำนาจแบบไม้นวมโดยที่ผู้หญิงยินยอมและพร้อมทำด้วยความเต็มใจจากฐานะของความเป็นเมียและแม่

นอกจากนี้ การเดินทางของตัวละครหญิงยังแสดงให้เห็นว่าเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้หญิงขึ้นอยู่กับ การหยิบบินจากฝ่ายชาย ดังเหตุการณ์เดินทางกลับเข้าเมืองด้วยการขี่ช้างอย่างสมเกียรติของนางจันทาในเรื่องกำกาดำและนางคันธเกสียในเรื่องนางผมหมอม ในขณะที่เดียวกันผู้ชายก็สามารถหยามเกียรติศักดิ์ศรีของผู้หญิงได้อย่างไม่รู้ผิด ดังเหตุการณ์ตอนที่พญาพรหมทัตตัตตยศและเนรเทศนางจันทาออกจากเมืองด้วยความเข้าใจผิดทั้งที่นางไม่มีความผิดแม้แต่น้อย การเดินทางของตัวละครหญิงยังแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จในตัวเองแต่ยังต้องอยู่ภายใต้การดูแลของผู้ชาย ดังกรณีนางสุญญาภิกิณในเรื่องสีหนาทชาดกที่แม่พ่อแม่จะเสียชีวิตไปแล้วแต่นางก็ยังต้องอยู่ในความดูแลของนายบ้าน หรือในกรณีของนางจันทาในเรื่องกำกาดำที่ถูกมัดลอยแพจนไม่เหลือแม้อำนาจในการบังคับร่างกายตนเองเพราะถูกพันธนาการด้วยเชือก อนึ่ง การเดินทางของตัวละครหญิงยังแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นเพศที่ไม่สามารถตัดกิเลสที่อยู่ภายในใจได้ แต่ยังหลงอยู่ในห้วงอารมณ์รัก โลภ โกรธ หลง จึงเป็นเหตุให้ผู้หญิงยากที่จะหลุดพ้นและเข้าสู่นิพพานได้ ดังกรณีการเดินทางทางเรือของตัวละครหญิงทั้งนางคันธเกสียและนางจันทาที่ไม่อาจถึงที่หมายได้สำเร็จเพราะระหว่างทางยังติดอยู่ในห้วงอารมณ์ที่หลากหลายและไม่สามารถยับยั้งอารมณ์ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น หากมองในมิติการเมืองเรื่องเพศแล้วจะเห็นว่าตัวบทชาดกล้านนามีการผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและชายผ่านอนุภาคการเดินทางของผู้หญิง โดยที่ตัวละครชายถูกประกอบสร้างให้มีอำนาจเหนือและครอบงำวิถีคิดและพฤติกรรมของตัวละครหญิง ส่วนตัวละครหญิงก็เป็นฝ่ายถูกครอบงำและไม่สามารถขัดขืนต่ออำนาจผู้ครอบงำได้ ผู้วิจัยเห็นว่าชาดกล้านนามาจะเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่หรือเครื่องมือในการครอบงำทางความคิดหรืออุดมการณ์อย่างเป็นธรรมชาติที่ค่อย ๆ แทรกซึมจนยอมรับอำนาจและความเป็นรองอย่างแทบไม่รู้ตัว เนื่องจากชาดกเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่มักนำเสนอภาพเชิงอคติทางเพศ ด้วยเห็นว่าผู้หญิงเป็นเพศที่มีสถานภาพด้อยกว่าผู้ชาย อันสื่อให้เห็นภาพความเป็นเพศหญิงที่อยู่ภายใต้อุดมการณ์ของศาสนาอันมีร่องรอยความคิดในเชิงลดทอน กีดกัน และเบียดขับความเป็นเพศหญิงในสังคมที่ผู้ชายมีอำนาจ (Hongsuwan, 2012) ดังนั้น ผู้ชายจึงมีอำนาจในการผลิตและผลิตซ้ำความเป็นหญิงเป็นชายให้เป็นไปตามความต้องการของสังคมเพื่อเป็นการหล่อหลอมกล่อมเกลาวิถีคิดของผู้คนในสังคม และเพื่อดำรงซึ่งผลประโยชน์และอำนาจของกลุ่มตน

อย่างไรก็ตาม จากมิติการเมืองเรื่องเพศนั้นย่อมเล็งเห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นพลวัตสามารถแปรเปลี่ยนได้ตลอดเวลาไม่มีใครเป็นผู้ชนะหรือมีอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จและถาวรเสมอไป แม้ว่าการศึกษข้างต้นจะชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นฝ่ายถูกครอบงำจากอำนาจของผู้ชาย แต่ผู้หญิงก็มักจะไมยอมจำนนต่อความเป็นรองเสมอไปแต่ยังหาโอกาสในการต่อรองหรือขัดขืนกับอำนาจที่เหนือกว่าอยู่เป็นระยะ ๆ เพื่อช่วงชิง

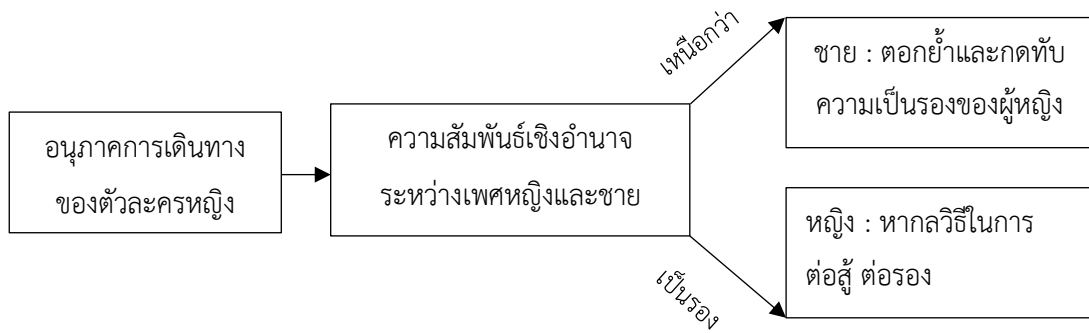
ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นความเป็นหญิงในอีกมิติหนึ่งภายใต้อำนาจปิตาธิปไตย

จากการศึกษาอนุภาคการเดินทางของผู้หญิงในชาดกล้านานี้ แม้ว่าจะประกอบสร้างให้ตัวละครหญิงตกอยู่ในภาวะวิกฤตจึงต้องออกเดินทางด้วยเหตุปัจจัยจากผู้ชายทั้งในฐานะพ่อ สามี หรือลูกซึ่งจะพบลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้หญิงและผู้ชายอยู่ 3 รูปแบบ คือ ยอมรับ ยอมรับแบบมีเงื่อนไข และไม่ยอมรับหรือปฏิเสธ เมื่อตัวละครหญิงยอมรับแบบมีเงื่อนไข หรือไม่ยอมรับกับอำนาจที่เหนือกว่าของผู้ชายนั้นก็มักจะมียุทธวิธีในการรับมืออยู่หลายรูปแบบ อันถือได้ว่าเป็นการช่วงชิงการให้ความหมายผู้หญิงที่ไม่ยอมอยู่ภายใต้การถูกครอบงำอย่างถาวร ดังเช่น การออกจากพื้นที่ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ชาย ดังกรณีของนางสีดาในเรื่องนางพม่อมที่นางออกท่องเที่ยวในวัยที่ควรมีคู่ครอง ผู้วิจัยเห็นว่า ด้วยวัยนี้นางอาจต้องการอิสระในการเลือกคู่ครองและไม่ยอมรับกับอำนาจในพื้นที่ที่กำกับนางอยู่ แต่เมื่อต้องการกลับเข้าเมืองนางก็ใช้การตั้งครุฑมาเป็นเครื่องมือในการต่อรองเพื่อให้นางได้กลับเข้ามาในพื้นที่ได้อย่างปลอดภัย หรือในกรณีของนางปิมปาในเรื่องวรรณพราหมกับนางคันธเกสียในเรื่องนางพม่อมที่ต่างหลบหนีออกจากเมืองเพื่อติดตามสามีซึ่งอาจมองได้ว่าแม้จะการปฏิเสธอำนาจของพ่อแต่นางกลับยอมรับการอยู่ภายใต้อำนาจของสามีอยู่ดี

นอกจากนี้ ยังประกอบสร้างให้ตัวละครหญิงในชาดกล้านานี้มีวิธีต่อรองกับอำนาจที่เหนือกว่าด้วยการนิ่งเงียบ ดังกรณีของนางจันทาในเรื่องก่อกำคำจากที่นางปฏิเสธคำร้องขอของพญาพรหมทัต แต่นางกลับตอบรับคำขอของก่อกำคำโดยใช้ความนิ่งเงียบเป็นคำตอบ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การนิ่งเงียบถือเป็นการยอมรับอำนาจอย่างหนึ่ง ขณะเดียวกันก็เป็นการต่อรองเพื่อสร้างอำนาจให้ตนเองอยู่ในที่ อนึ่ง นางจันทายังแสดงให้เห็นทั้งการยอมรับและปฏิเสธอำนาจของเพศชายคือ ยอมรับสถานะของความเป็นแม่แต่ปฏิเสธสถานะของความเป็นเมีย อย่างไรก็ตามแม้ว่านางจะปฏิเสธหรือต่อรองบ้าง แต่นางก็ยังถูกครอบงำด้วยอำนาจปิตาธิปไตยจากบทบาทของความเป็นแม่ นอกจากนี้ยังพบการต่อรองด้วยความเด็ดเดี่ยวและเด็ดขาดด้วย ดังกรณีของนางคันธเกสียในเรื่องนางพม่อม จากเหตุการณ์ที่นางยื่นคำขาดให้ท้าวบังเกิดฆ่านางผีโพงเสียก่อน ไม่เช่นนั้นนางจะไม่ยอมกลับเข้าเมืองและจะยังคงใช้ชีวิตอยู่ในป่าตามเดิมจากที่ท้าวบังเกิดเคยทิ้งให้นางไว้เพียงลำพังแต่กลับพานางผีโพงกลับไปอยู่กินด้วยกัน ในกรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่ากรณีที่นางคันธเกสียเลือกใช้ความเด็ดเดี่ยวและเด็ดขาดนั้นเสมือนกำกับให้ท้าวบังเกิดตกอยู่ภายใต้อิทธิพลนางบ้าง จะเห็นว่า ตัวละครหญิงในมิติการเมืองเรื่องเพศมีการสลับบทบาทจากผู้ถูกกระทำเป็นผู้กระทำบ้างเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนปรารถนา ซึ่งลักษณะเช่นนี้ถือเป็นการท้าทายและทบทวนอำนาจของความเป็นชายในฐานะพ่อและสามีได้

จากข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า ในสังคมที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่า ผู้หญิงจะยิ่งหากลวิธีที่จะสร้างอิทธิพลหรืออำนาจในการจัดการหรือต่อสู้ต่อรองกับผู้ชายเสมอด้วยอำนาจที่ไม่เป็นทางการหรืออำนาจแฝงที่อยู่ภายใต้ชายเป็นใหญ่เพื่อให้ผู้ชายตกอยู่ภายใต้อำนาจของตนได้บ้าง หรือทำให้ตนสามารถหลุดจากการถูกครอบงำได้เป็นระยะนั่นเอง

องค์ความรู้ใหม่

รูปภาพที่ 1 ภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์การเมืองเรื่องเพศ
ผ่านอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนา

จากภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์การเมืองเรื่องเพศผ่านอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาคือเป็นการสรุปว่าอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศหญิงและเพศชาย โดยเพศชายมีอำนาจเหนือกว่าจึงพยายามตอกย้ำและกดทับความเป็นหญิง ส่วนเพศหญิงที่ตกเป็นรองก็พยายามหากลวิธีเพื่อต่อสู้ต่อรองกับอำนาจที่เหนือกว่า

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัย พบว่า การเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนามักเกิดขึ้นจากภาวะวิกฤตหรือภาวะที่ไม่ปกติ ดังเช่น การถูกขบไล่หรือเนรเทศ การหนีออกจากเมืองเพื่อติดตามสามีที่แอบลักลอบอยู่กินด้วยกัน การออกตามหาพ่อหรือสามีที่พลัดหลงกัน ทั้งนี้จะเป็นเพราะผู้หญิงถูกประกอบสร้างให้เป็นเพศที่อ่อนแอและมีบทบาทหน้าที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับความเป็นแม่และเป็นเมียโดยมีครัวเรือนเป็นพื้นที่สำคัญของบทบาทหน้าที่ดังกล่าว แต่เมื่อมีเหตุมากระทบที่ไม่อาจทำหน้าที่ของแม่และเมียได้อย่างสมบูรณ์ก็ต้องออกจากพื้นที่ตรงนั้น เสมือนว่าการเดินทางของตัวละครหญิงเป็นแบบทดสอบเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ความอดทนอดกลั้น บุญบารมี หรืออาจถือเป็นบทลงโทษ ดังกรณีการลักลอบอยู่กับสามีจนตั้งครรภ์ซึ่งถือเป็นเรื่องที่แหวกขนบของความเป็นผู้หญิงที่ดีตามกรอบคิดของสังคม การเดินทางเพื่อติดตามสามีจึงมักพบกับการพลัดพรากซึ่งน่าจะเป็นบทลงโทษอย่างหนึ่ง ทั้งนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของ Kaewthep (2001) ที่ว่า ผู้หญิงจะถูกกำหนดให้อยู่แต่ในบ้านเพราะพื้นที่สาธารณะยังมีอันตรายในด้านกายภาพมาก ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถออกจากบ้านได้ เนื่องจากไม่มีความรู้ในการป้องกันตัว และสถานะของความเป็นผู้หญิงก็มีจุดอ่อนให้ทำร้ายอยู่มาก แต่ผู้หญิงจะออกจากบ้านในภาวะวิกฤตหรือภาวะพิเศษ (crisis period) เท่านั้น ซึ่ง Kaewthep ตีความว่าการที่ผู้หญิงเคลื่อนย้ายออกจากบ้านเป็นการลงโทษทางสังคม เนื่องจากนอกบ้านเป็นพื้นที่ที่ไม่ปลอดภัยอย่างยิ่งสำหรับผู้หญิง

นอกจากนี้ ในมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศหญิงและเพศชายที่สะท้อนจากอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาพบว่า เพศชายเป็นเพศที่มีอำนาจเหนือกว่าจึงพยายามตอกย้ำและ

กตัญญูความเป็นหญิงด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังเช่น ตัวละครชายมีอิทธิพลต่อการเดินทางของตัวละครหญิง ตัวละครชายสามารถหยิบนั่นหรือทำลายเกียรติศักดิ์ของตัวละครหญิงได้ ในขณะเดียวกันอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงก็แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นพลวัตโดยที่ผู้หญิงไม่ยอมจำนนต่อความเป็นรองเสมอไป ผู้หญิงจึงหาวิถีที่จะสร้างอำนาจเพื่อท้าทายอำนาจที่เหนือกว่าของผู้ชายเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Hongsuwan (2013) ในเรื่อง อมราพิศวาส ผู้หญิงรักพระกับนัยของความรุนแรง ที่ได้นำเสนอมิติของผู้หญิงที่ต้องต่อสู้กับการครอบงำของสังคมปิตาธิปไตย และได้เผยให้เห็นนัยเชิงอำนาจที่แฝงอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างนางอมรากับพ่อและพระชินะที่มีการช่วงชิงแก่นความรักของตัวละครฝ่ายหญิงกับฝ่ายชายซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ตรงข้ามกันนั่นคือ ความปรารถนาของผู้ชายที่เป็นพระภิกษุคือ บำเพ็ญบารมีให้บรรลุสิ่งสูงสุดในทางศาสนาเพื่อพิสูจน์ความเป็นลูกผู้ชาย อันบ่งบอกถึงความบริสุทธิ์ ขณะที่แรงปรารถนาของผู้หญิงที่เป็นหญิงวัยแรกรุ่นคือ การได้แต่งงานมีคู่ครองอันบ่งชี้ให้เห็นถึงความไม่บริสุทธิ์ซึ่งเปรียบเป็นความสัมพันธ์ระหว่างทางธรรมกับทางโลก ในตอนจบทั้งคู่ต้องพบกับความตาย เนื่องจากผู้หญิงประพฤตินอกคู่ ผู้ชายเป็นเพศบรรพชิตแต่ประพฤติผิดวินัยด้วยการนำผ้าสไบของนางมาแนบอับบ่งบอกถึงความปรารถนาในอารมณ์ทางโลก ความตายจึงถือเป็นการลงโทษที่ทั้งคู่ท้าทายต่อกรอบจารีตนิยมแห่งสังคมปิตาธิปไตยนั่นเอง

สรุป

อนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและเพศชายซึ่งส่งผลให้เกิดการต่อรองต่อสู้เพื่อช่วงชิงนิยามความเป็นหญิงที่ไม่ได้ตกเป็นรองเสมอไป การเดินทางของตัวละครหญิงสามารถจำแนกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ การเดินทางทางบก การเดินทางทางน้ำ และการเดินทางทางอากาศ ซึ่งพบว่าการเดินทางทางบกด้วยการเดินเท้าเท่านั้นที่ผู้หญิงสามารถพึ่งพาและต่อสู้กับอุปสรรคได้ด้วยตนเอง ส่วนการเดินทางในรูปแบบอื่นที่ต้องอาศัยพาหนะไม่ว่าจะเป็นช้าง เรือ แพ หรือหงส์ย่นต้นนั้นตัวละครหญิงยังต้องพึ่งพาตัวละครชาย นอกจากนี้พบว่าผู้ชายมีอิทธิพลต่อการเดินทางของตัวละครหญิงด้วยเหตุ 5 ประการ คือ เพื่อติดตาม เพื่อตามหา ถูกขับไล่หรือถูกเนรเทศ เพื่อท่องเที่ยว และเพื่อกลับเข้าเมือง จากการศึกษาอนุภาคการเดินทางของผู้หญิงพบสิ่งที่พยายามกดทับหรือตอกย้ำความเป็นรองของผู้หญิง ได้แก่ ตัวละครชายเฉพาะที่อยู่ในฐานะสามีเป็นผู้ทรงอิทธิพลและทรงอำนาจต่อผู้หญิงในฐานะเมีย เกียรติและศักดิ์ศรีของผู้หญิงขึ้นอยู่กับความหยิบนั่นจากฝ่ายชาย ผู้หญิงไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จในตัวเองแต่ยังต้องอยู่ภายใต้การดูแลของผู้ชาย และผู้หญิงเป็นเพศที่ตกใจเลสภายในใจได้ยากจึงไม่ถนัดที่จะหลุดพ้นและเข้าสู่นิพพาน ในขณะเดียวกันอนุภาคการเดินทางของผู้หญิงก็แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นพลวัตโดยที่ผู้หญิงไม่ยอมจำนนต่อความเป็นรองเสมอไป ดังนั้น ผู้หญิงจึงหาวิถีที่จะสร้างอำนาจในการจัดการหรือต่อสู้ต่อรองกับผู้ชายเสมอ จากการศึกษาชาดกล้านนาพบกลวิธีที่ผู้หญิงใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองอันได้แก่ การออกจากพื้นที่ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ชาย การตั้งครมรรค์ การนั่งเจียบ และการใช้ความเดียวและเด็ดขาด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 เนื่องการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาตามแนวทางวรรณกรรมเพื่อแสดงให้เห็นและเข้าใจวิถีชีวิตหรือมุมมองในการศึกษาอนุภาคการเดินทางของผู้หญิงที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการเมืองเรื่องเพศอย่างไร การศึกษาครั้งนี้จะทำให้ผู้ที่สนใจใช้เป็นแนวทางในการเรียนรู้และศึกษาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการวิจัยโดยใช้แนวคิดการเมืองเรื่องเพศกับอนุภาคตัวละคร วัตถุประสงค์ของ และเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่หลากหลายยิ่งขึ้นเพื่อจะได้เข้าใจและมองเห็นวิถีชีวิตหรือกลวิธีในการต่อรองอำนาจของผู้ที่ตกเป็นรองได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

References

- Bai Lan Research Project in the North, Lanna Research Department. (1986). *Seehanat Jataka*. Chiang Mai: Social Research Institute Chiang Mai University.
- Chongsathitman, C. (1992). *Cultural Crisis: The Case of Changing Community Values*. Bangkok: Office of the National Culture Commission.
- Dornnoi, S. (1986). *A Comparative Study of Kamkadam in Lanna, Esarn and Tai Khoen*. (Master's Thesis). Chiang Mai University. Chiang Mai.
- Hongsuwan, P. (2012). *Legend of Lanna Buddha: Wisdom the Power of Faith and Relationship with Local*. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF).
- Hongsuwan, P. (2013). *Amarapiswad: Women love the monks with the meaning of violence*. in *A long time ago there was a Story Tale Legend Life* (pp. 311- 348). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Kaewthep, K. (2001). *Women study 2 women with various issues*. Bangkok: Office of the National Women's Promotion and Coordination Committee Office of the Permanent Secretary, Office of the Prime Minister.
- Kongkirati, P. (2015). *Thai culture politics on memory/ discourse/ power*. Nonthaburi: Sameskybooks.
- Nimmanahaeminda, P. (2000). *Folktales Study*. Bangkok: Faculty of Arts Chulalongkorn University.
- Piayura, O. (2018). *Literature and Gender*. (2nd ed.). Khon Kaen: Khon Kaen Printing.

- Ratana, P. (2013). Creating the image of the northern woman: the impact of tourism development in Thailand. in Chaimuangchun, P., Saensa, P (Eds.). *Lanna history mark: Includ academic articles on the occasion of the sixth anniversary of Prof. Saratsawadee-Assoc. Prof.Somchot Angsakul.* (pp. 247-270). Bangkok: Eastern Printing House.
- Wannakit, N. (2012). Motif of Supernatural Birth in Jataka, Thai Myths and Folktales. *Humanities Journal*, 19(2), 60-86.
- Wannaphram. (n.d.). Chiang Mai: Prathuangvittaya.
- Wattanarat, S. (1989). *A Comparative Study of "Nang Phom Hom" in the Lanna Thai and the Esarn Versions.* (Master's Thesis). Chiang Mai University. Chiang Mai.